

ГРИЦЕНКО
Павло Юхимович —
доктор філологічних наук,
директор Інституту української
мови НАН України

СТРАТЕГІЇ СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ЗАВДАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ЛІНГВОУКРАЇНІСТИКИ

За матеріалами наукової доповіді на засіданні
Президії НАН України 18 квітня 2018 року

У доповіді окреслено стратегічні орієнтири сучасного академічного вивчення української мови, підкреслено особливу роль Національної академії наук України не лише в науковому пізнанні усієї складності української мови в її сучасному стані та в минулому, а й у зміні її правового поля, піднесенні культури використання державної мови, її функціонування як інструмента освіти, культури і консолідації суспільства. Відзначено широкий міжнародний контекст дослідницьких програм мовознавців НАН України та постійне просування результатів вивчення української мови в практику державотворення та міжнародний науковий простір.

Обґрунтовуючи доконечну необхідність створення Української Академії наук та окреслюючи першочергові кроки в реалізації цієї ідеї, В.І. Вернадський у листі до міністра народної освіти і мистецтв України М.П. Василенка (18 травня 1918 р.) зазначив: «*На первом месте, прежде всего, должно быть создано хорошо составленное отделение украинского языка, литературы и истории (м[ожет] б[ыть] совместно с славянским?) и те отделы институтов, которые связаны с практически важными для государства интересами, связанными с изучением производственных сил страны и экономическо-статистическим обследованием ее*» [1, с. 191]. Ця позиція суголосна сповненій глибокого змісту думці М.П. Василенка (9 липня 1918 р.): «*Создание Украинской Академии наук имеет и большое национальное значение, ибо до сих пор еще есть много людей, которые относятся скептически и насмешливо к украинскому движению и возрождению, не верят в живые творческие силы украинского народа, не допускают развития украинского языка и науки*» [2, с. 26]. Така увага до української мови була зумовлена розумінням її ролі в національному відродженні та побудові нової держави. Це відповідало панівним поглядам української наукової

і творчої еліти на мову як важливий фактор трансформації суспільного життя: формування українськомовного простору України було самоочевидним і особливо актуальним. Тому закономірним стало створення в Академії комісій «для видавання словника української мови» та «для видавання пам'яток українсько-го письменства та мови» [1, с. 197]*.

Сьогодні, у 100-річчя Української Академії наук, про ці важливі організаційні кроки нагадуємо для того, щоб підкреслити силу прогностичного стратегічного мислення її засновників. Водночас це нагода констатувати, що, попри ідеологічні випробування, а в окремі періоди історії України — попри відкритий наступ політичних сил, влади на українськоцентризм академічної гуманітаристики, що часто набував форм системного неприхованого терору проти діячів науки, важливе соціальне і державотворче призначення Академії — дослідження української мови задля наукового забезпечення її функціонування в суспільстві та збереження від занепаду чи глибинних трансформацій — вчені Академії виконали. У цьому переконують фундаментальні праці про структуру української мови, її історію і міжслов'янські зв'язки, ґрунтовні словники, лінгвістичні атласи, які забезпечують як широкі практичні потреби суспільства щодо мовокористування, так і різноманітні запити на наукову інформацію задля поглиблення й розбудови знань про українську мову.

Українська мова як лінгвальний феномен зі складною внутрішньою структурою, неповторною історією становлення і розвитку — це комплексний багатоплановий об'єкт дослідження, у якому тісно переплетені його різні оприявлення. Адже мова є засобом щоденної комунікації, формування, упорядкування й збереження інформації/знань, зокрема й колективної історичної пам'яті; матрицею етнічної/національної ідентифікації особистості і соціуму; джерелом потужного впливу на емо-

* У перші роки діяльності Академії комісіями іменували структурні підрозділи, які мали окремі наукові дослідницькі програми, за функціями відповідали сучасним інститутам.

Зі словникових видань: *Граматичний словник української літературної мови. Словозміна* (2011); *Російсько-український словник*. Т. 1–4 (2011–2014); *Словник української мови* (2012); *Словник української мови в 11 т.* (1970–1980) *Додатковий том. Кн. 1–2* (2017); *Російсько-український словник*. Т. 1–4. Гол. ред. акад. А. Кримський [серія «Словникова спадщина України»] (2016); Колібаба Л., Фурса В. *Словник дієслівного керування* (2016); *Український лексикон кінця XVIII – початку XXI ст.: словник-індекс*. Т. 1–3 (2017)

ційний світ людини, а тому була і залишається надійним каналом та ефективним інструментом впливу на масову свідомість, придатним для маніпулятивного використання задля створення вогнищ суспільної напруги, їх ескалації та досягнення проєктованих соціальних конфліктів, як міжнаціональних, так і міждержавних. З огляду на таку функційну багатоплановість мови особливої уваги й ретельного вивчення потребує її соціальна сутність, зокрема визначення засад мовного планування держави, прогнозування наслідків реалізації стратегій мовного розвитку та регулювання мовокористування в соціумі.

Досі зберігає актуальність відомий ще з епохи Середньовіччя вислів *чия мова — того й влада в державі*, який у політичних координатах сучасної України наповнився новим реальним змістом, пов'язаним із протистояннями навколо повноформатного утвердження української мови як державної відповідно до статті 10 Конституції України. Саме тому визначальним і важливим стимулом академічного вивчення української мови сьогодні є усвідомлення її феноменальності як об'єкта пізнання з позицій особливої ролі в сучасному державотворенні та розвитку України на тривалу перспективу. Українська мова є важливим чинником побудови Держави з українським — пізнаванням і неповторним — обличчям у сучасній цивілізації, інтеграції всього українського соціуму, уникнення мовно-культурної ізоляції національних меншин, запобігання конфліктам на ґрунті мови чи етнічної належності. Відомо, що розвиток мови в державі може бути висхідним і динамічним, а міжмовні (і міжетнічні) відносини гармонізованими й неконфліктогенними, коли розуміння мовних питань і їх розв'язання спираються на міцний фундамент знань, чітку ідеологію і стратегію лінгвального буття соціуму, забезпечені зрозумілим і сприйманим у суспільстві мовним плануванням — складником цілісної стратегії розвитку держави. Недооцінка питань мовного життя соціуму, його запитів, нехтування складністю проблем та необхідністю постійного вивчення сучасного (і минулого) стану мови завжди обертається

великими проблемами, інколи навіть соціальними потрясіннями, перетворює мову на інструмент протистояння як у межах країни, так і на міжнародному рівні.

Високий суспільний статус української мови зобов'язує до опрацювання чіткої ідеології перспектив розвитку академічної лінгвоукраїністики, корекції традиційних завдань досліджень, добору ефективних прийомів і форм утілення їх результатів у практику мовного життя соціуму.

Констатуємо, що важливі завдання академічного вивчення української мови — створення фундаментальної бази знань про українську мову задля забезпечення мовного й культурного життя соціуму до першочергових запитів відповідного часу — у минулі десятиліття в основному було розв'язано. Насамперед укладено низку різноманітних за спрямуванням, сферами використання словників, граматики для різних рівнів пізнання мови, визначено й кодифіковано норми правопису, слово- і формовживання відповідно до вимог різних комунікативних ситуацій. Багато з таких праць в українському мовознавстві було створено вперше. Важливо, що підготовлені й опубліковані в кількох тематичних серіях пам'ятки української писемності (від княжого періоду до кінця XVIII ст.) дали до рук українознавців (мовознавців, істориків, політологів, літературознавців, фольклористів, культурологів, філософів) надійну інформаційну опору для науково доказового моделювання етногенезу українців, дослідження етнічної історії, з'ясування ретроспективи культурної антропології, що убезпечувало від спекулятивного маніпулювання цими складними і соціально чутливими проблемами. Підготовка й опублікування фундаментального «Атласу української мови» [3], участь у створенні «Загальнослов'янського лінгвістичного атласу» (від 1988 р. опубліковано 16 томів, укладання й видання наступних томів триває) докорінно змінило оптику аналізу української мови: *просторовий вимір мови* став невід'ємним складником осмислення багатьох мовознавчих проблем, унаслідок чого відчутно поглиблено вивчення просто-

Грамматика сучасної української літературної мови. Морфологія (2017); Клименко Н. Українська біологічна термінологія кінця XX – початку XXI століть (2017); Вплив суспільних змін на розвиток української мови (2017); Діалекти в синхронії та діахронії. Кн. 1–3 (2015–2017); Общеславянський лінгвістический атлас. Вып. 10: Народные обычаи (2015); Кислюк Л. Сучасна українська словотвірна номінація: ресурси та тенденції розвитку (2017); Теоретична морфологія української мови (2004)

рової багатоманітності, варіантності буття української мови, змінності її структури, умов і повноти функціонування на різних теренах України, з'ясування залежності розвитку української мови від впливів позаукраїнськомовного світу. Фундаментальний аналіз української мови в загальнослов'янському порівняльно-історичному вимірі [4–6], етимологічний аналіз лексики [7] та синтетичний опис формування й розвитку формальної структури ідіома [8] заклали надійну основу нової дослідницької й інформаційної парадигми, що стало наслідком кількадесятилітніх досліджень української мови лінгвістами Академії наук України та координованих нею університетських наукових осередків в Україні й поза її межами.

Важливо, що вивчення української мови в НАН України відбувається у двох взаємопов'язаних вимірах: створення завершених наукових праць (словників, монографій, атласів, довідників) зумовлювало розширення емпіричної бази даних, обсяги й структура яких детермінували нові дослідницькі кроки, спонукали до опрацювання й застосування інноваційних пізнавальних прийомів і процедур.

Фонди (банки, бази) мовних даних мають різну архітектуру залежно від призначення та прогнозованих прийомів використання, перевірені практикою засади формування та внутрішню логіку розвитку; їх створення перетворилося на окреме відгалуження світової лінгвістики. Так, укладання фундаментально-

го академічного «Словника української мови» в 11 т. (К., 1970–1980) не могло бути реалізоване без попередньо сформованої великої картотеки слововживань (орієнтовно 7 млн од.) у текстах різних стилів і жанрів; основу такого лексичного зібрання наприкінці XIX ст. заклали члени «Старої громади» та Наукового товариства в Києві, а розвиток його пов'язаний з добою українізації та повоєнним періодом діяльності Академії. Відомо, що наприкінці 80-х років XX ст. в українськомовному просторі сталися глибокі, тектонічного масштабу зміни: після знесення політичної й мовної цензури відбулося повернення (починаючи від середини 1980-х) значного масиву раніше заборонених в Україні («не рекомендованих») текстів багатьох авторів (серед них — і офіційно визнаних владою класиків української літератури), особливо авторів із закордоння. Водночас тривало стилістичне оновлення художнього, публіцистичного, медійного, політичного дискурсів, зміни суспільного статусу конфесійних текстів, відчутна трансформація наукового стилю. Ці процеси наклалися на зміни визначальних лінгвальних орієнтирів в Україні: тривалому домінуванню російської мови в багатьох сферах комунікації протиставлено формування українськомовного простору. Постання нової структури й нової якості сумарного українськомовного тексту ускладнило завдання відчутного розширення лексичного фонду української літературної мови, обов'язкового для укладання нових словників, насамперед тлумачних і перекладних.

Далеко не всі з тих, хто брався в новітні часи за реалізацію лексикографічних проєктів, усвідомлювали складність і незворотність глибоких змін української мови, трансформованість і неоднорідність українськомовного текстового простору. Практика підготовки «нових» словників як дещо «осучаснених і поправлених» лексиконів попередніх епох виявилася безперспективною, оскільки не забезпечувала повноти лексикографічного відтворення змін лексики та стильової різноманітності мови. Основою підготовки нових за мовним наповненням словників є надійні корпуси текстів,

супроводжені розвиненими лінгвістичними пошуковими системами. Сучасні національні мовні корпуси, які є відкритими й доступними користувачам через мережу Інтернет, супроводжені універсальними комп'ютерними системами, що забезпечують дослідникам самостійне видобування необхідної інформації для формулювання обґрунтованих практичних рекомендацій щодо норм літературної мови, кодифікації слово- і формовживання, виявлення тенденцій розвитку мови за різними стилями, авторами, часовими зрізами та регіонами. Відкритий доступ до такої об'єктивної інформації про мову розширює також коло зацікавлених відповідною мовою поза межами її основного поширення, стає засобом її просування в сучасному глобальному інформаційному просторі. Створення репрезентативної мовно-інформаційної бази даних про український ідіом — на сучасних теоретичних засадах, з динамічним оновлюваним ресурсом, відкритим для широкого використання — залишається пріоритетним завданням академічного мовознавства на найближчу перспективу.

Інколи формування окремих мовних фондів не було заздалегідь планованим чи визначальним завданням наукового проєкту, але ставало супровідним результатом виконання інших наукових програм, у межах яких розкрилася перспективність і цінність нового банку даних. Так, підготовка «Атласу української мови», для укладання карт якого обстежено мовлення 2 459 українськомовних сіл в Україні та на суміжних українськомовних теренах Росії, Білорусі, Польщі, Словаччини, Румунії й Молдови (записування тривало від 1948 до 1973 р.) [3], супроводжувалася фіксацією спонтанного мовлення в окремих пунктах на магнітну стрічку, що згодом переросло у спеціальний проєкт — створення хрестоматії транскрибованих діалектних текстів задля демонстрації структурних відмінностей українських говорів, для чого було здійснено низку цільових експедицій [9]. Особливого значення набула така фіксація діалектного мовлення під час записування носіїв поліських говірок із зони обов'язкового відселення після аварії на Чорнобильській

Територія мови Тараса Шевченка (2016); Ставицька Л. *Гендер: мова, свідомість, комунікація* (2015); Городенська К. *Українське слово у вимірах сьогодення* (2017); Ермоленко С. та ін. *Літературна норма і мовна практика* (2009); Клименко Н. *Як народжується слово* (2017); Вербіч С. *Гідронімія басейну Верхнього Дністра* (2007); Шульгач В. *Нариси з праслов'янської антропонімії*. Ч. 1–4 (2008–2017)

АЕС у 1986 р.: вивчення діалектів поєдналося з втіленням настанов *екології* мови — збереження інформації про мову і культуру одного з архаїчних ареалів слов'янського світу, який перестав існувати у своїй автентичності й цілості після розселення носіїв цього локального феномену [10]. Опрацювання записів спонтанного мовлення розкрило нові грані діалектів і поклато початок унікальному новаторському проекту — формуванню звукового корпусу українського діалектного мовлення, відомого нині як *Український діалектний фонофонд*, у якому об'єднано зразки автентичного мовлення з понад 1 тис. населених пунктів [11]. Орієнтація на усне мовлення заклала основи нової парадигми вивчення діалектів, з якою пов'язані нові цінні результати пізнання діалектів і мови в цілому.

Досвід можливості зміни напрямів і глибини дослідження мови завдяки створенню обсяжних інформаційних систем переконає в тому, що майбутнє розвитку академічного мовознавства пов'язане насамперед з підготовкою нових корпусів, спрямованих на пізнання сучасної структури української мови, її історії та просторового варіювання в діалектах. Такі корпуси мають бути зорієнтовані на вивчення:

- динаміки структури літературної мови, її лексикону, словотворчих ресурсів і моделей, з'ясування конкурування альтернативних мовних засобів у слововживанні, обґрунтування добору елементів для їх нормативного закріплення й кодифікації;
- реального функціонування літературної мови, зокрема її усного різновиду, супроти мо-

дельованої потенційної системи, що традиційно ототожнюють з літературним стандартом, кладуть в основу університетської та шкільної дидактики, використовують у зіставних і типологічних описах української мови на тлі інших слов'янських і неслов'янських мов (типovими такими описами є граматики [12, 13]);

- ролі мовних осягнень особистості в розвитку літературної мови, для чого необхідні мовні корпуси за текстами провідних авторів, чия мовотворчість відіграла вирішальну роль у становленні літературної мови (як Тараса Шевченка, Пантелеймона Куліша, Івана Франка, Лесі Українки, Михайла Коцюбинського, Панаса Мирного, Івана Пулюя, Бориса Грінченка) чи справила значний вплив на подальший розвиток її формального ресурсу та виражальних засобів (як Сергія Єфремова, Максима Рильського, Миколи Бажана, Івана Багряного, Василя Барки, Олеса Гончара, Михайла Стельмаха, Ліни Костенко, Миколи Вінграновського, Василя Стуса, Івана Дзюби, Мирослава Поповича, Юрія Шевельова) [14];

- просторового варіювання української мови в її діалектному різновиді (для збирання й упорядкування картотеки народних говорів, розширення діалектного фонофону, створення української діалектної текстотеки, укладання карт Лексичного атласу) та нормативному різновиді (для дослідження соціокультурної ситуації з удержавленням і функціонуванням української літературної мови на різних теренах України, а також в українськомовних анклавах поза межами держави);

- історичних змін української мови, джерел її формування та розвитку (для підготовки картотеки та укладання Словника української мови другої половини XVII – XVIII ст., який часово продовжить Словник української мови XVI – першої половини XVII ст. (опубліковано 16 вип.); створення нових синтетичних праць з історії структури та стильової диференціації української мови);

- складу терміносистем різних галузей знань, їх становлення й кодифікації.

Цільово зорієнтований корпусний матеріал, а не його принагідний добір, виразне прагнен-

ня до максимального охоплення текстів різних функціональних стилів і жанрів української літературної мови вже реалізовано в електронній базі даних нової лексики похідних формальних утворень (дериватів), що уможливило нові теоретичні висновки про динаміку мовного стандарту [15–17], відкрило шлях для зіставного вивчення змін української мови на тлі сучасних слов'янських мов. Важливим фактором впливу на мовленнєву практику соціуму є електронна автоматична система – граматичний словник української літературної мови, удоступнений у паперовому варіанті [18] та в Інтернеті [19]; навіть традиційні, друковані впродовж понад 50 років, рекомендації щодо практичного літературного слововживання та культури мовлення (відомі зі сторінок академічного видання «Культура слова») в електронній версії здобули популярність серед користувачів. Таке перетворення окремих спостережень у складник системи наукових знань стало прикметною рисою діяльності мовознавців.

Отже, одним з актуальних завдань академічного вивчення української мови є *значне розширення баз лінгвальних емпіричних даних у сучасному операційному форматі*, які об'єднують інформацію про раніше не охоплені системним вивченням сегменти текстового масиву сучасної літературної мови, тексти писемних пам'яток та живе діалектне мовлення. Новим різновидом формування мовних банків даних має стати інформація про соціокультурні особливості й умови функціонування української мови на різних територіях та в різних сферах комунікації, зокрема в медійному, освітньому просторах, сфері офіційно-адміністративного й ділового спілкування.

Сучасні прийоми вивчення мови, зокрема реалізація тенденції до охоплення мови в усьому її оприявненні – в різних текстах сучасної літературної мови, усіх сферах використання, на різних теренах, а також у її минулому, – реалізовано різною мірою стосовно різних слов'янських і неслов'янських ідіомів. Такий підхід дослідників до мови значно розширює можливості й глибину впливу на формування наукових знань, а також спектр їх використан-

ня в практиці суспільного мовокористування, трансформацію мовного життя соціуму.

Хоча ці дослідницькі ідеологеми значною мірою оприявлені в нових працях мовознавців Академії, шлях до повномасштабного їх застосування пролягає через роки системного опрацювання текстів — як сучасних, так і історичних, — велика кількість яких ніколи не були об'єктом спеціального аналізу. Тому реальний евристичний потенціал багатьох текстів, їхня здатність на рівні емпіричному вплинути на обсяг і структуру знань про будову, функціонування, комунікативну цінність окремих елементів чи мови в цілому залишається невідомою.

Загальновідомо, що емпірична база корелює з глибиною і структурою знань про мову. Тому новий етап академічного вивчення української мови передбачає насамперед модернізацію вихідної інформаційної бази досліджень, її обсягу, архітектоніки та операціональної придатності. Така база даних здатна суттєво вплинути на процедуру кодифікації норм літературного слово- та формовживання, які закріплено й експліковано для користувачів у форматах правопису та ортологічних словників і довідників (для досягнення правильного написання та вимови слів і словоформ), на дослідження ортологів, які систематизують інформацію про тенденції дотримання «правильності» літературного мовокористування та виформовують приписи і практичні рекомендації. Довід мовознавців НАН України і практика інших національних шкіл щодо розв'язання питань ортології засвідчує доцільність і продуктивність організації неперервного спостереження й аналізу кількісних і якісних проявів користування мовою в соціумі, що забезпечує високу об'єктивність висновків про зміни в мові, фіксує реальний стан її функціонування, якісні перетворення, коливання комунікативної та естетичної спроможності.

Великого значення набуває технологія упорядкування мовної інформації, архітектоніка якої зумовлена передбачуваними (модельованими) завданнями, метою та операціональними прийомами аналізу, обраними дослідницькими стратегіями.

Із серії «Пам'ятки української мови»: *Буцацьке Євангеліє XII–XIII ст.* (2017); *Акти Полтавського полкового суду 1668–1740 рр.* (2017); Німчук В. *Хрестоматія з історії української мови X–XIII ст.* (2015); Німчук В. *Українська Четя 1489 року* (2015); *Луцька замкова книга 1560–1561 рр.* (2013)

Генеральними завданнями академічного дослідження української мови на найближчу перспективу залишаються:

а) формування кадастру української мови за всіма рівнями її структури;

б) охоплення вивченням усіх форм існування мови (літературний стандарт, діалекти, мова професійних та соціальних спільнот, писемний та усний вияви мови, функціонування

української мови на всій території держави в усіх сферах суспільної комунікації);

в) виявлення визначальних типологічних рис української мови на тлі інших, насамперед слов'янських та мов активної сучасної міжнародної комунікації;

г) з'ясування генези визначальних рис структури української мови, етапів і умов їх формування (за свідченнями писемних українськомовних пам'яток та пам'яток інших слов'янських і неслов'янських мов);

г) окреслення функційної потужності української мови в сучасній суспільній комунікації та умов і прийомів її посилення;

д) сприяння удосконаленню правового поля української мови як державної на тлі міжнародного права.

Реалізація окреслених завдань сьогодні є безальтернативною і зумовлена розширенням ролі української мови у формуванні якісно нового наукового інформаційного простору, зміною ролі української мови в житті українського суспільства. Досягнення вимог сучасного розвитку наукового вивчення української мови можливе лише в опорі на бази даних, сформовані на засадах нових комп'ютерних технологій, які дозволяють опрацювати значні обсяги релевантної мовної інформації. Досвід українських наукових центрів та зарубіжних мовознавчих шкіл засвідчує результативність такої загальної стратегії лінгвістичних пошуків.

Сьогодні новим змістом наповнюється традиційна для лінгвістики *антропоцентрична*

парадигма пізнання — дослідження феномену мови в зорієнтованості на людину. Увагу зосереджують на міжособистісному порозумінні засобами мови в різних комунікативних ситуаціях: на людині як суб'єкті мовлення (творення тексту) чи як об'єкті, на який мовлення спрямоване; на тексті не лише писемному, а й на різноманітних варіантах усних текстів. Особливе зацікавлення викликає проблема звукового й візуально-мовного середовища людини, моделювання його впливу на психоемоційний стан особистості.

Зміна суспільного устрою України в 1991 р., трансформація структури важливих комунікативних сфер (освіти, масової комунікації, офіційно-ділового спілкування, художньої словесної творчості) актуалізує опрацювання нових форм впровадження результатів наукового вивчення української мови в практику мовокористування соціуму, зокрема й зумовлену поширенням (сьогодні вже практичним домінуванням) цифрових технологій у сфері інформації.

Отже, стратегічними орієнтирами сучасного академічного вивчення української мови залишається повнота охоплення мови як об'єкта дослідження в його різноманітних текстових (писемних і усних) виявах у різних комунікативних ситуаціях, здобуття якісно нових результатів пізнання внаслідок опрацювання значно більших обсягів емпіричної інформації, моделювання форм впливу здобутих знань на стан функціонування української мови в суспільстві.

REFERENCES

[СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ]

1. *Selected Scientific Works of academician V.I. Vernadsky*. Vol. 1. Volodymyr Ivanovych Vernadsky and Ukraine. Book 1. Research and Organizational Activity (1918–1921). (Kyiv, 2011).
[*Вибрані наукові праці академіка В.І. Вернадського*. Т. 1. Володимир Іванович Вернадський і Україна. Кн. 1. Науково-організаційна діяльність (1918–1921). К., 2011.]
2. *History of the Ukrainian Academy of Sciences. 1918–1923. Documents and Materials* (ed. P.S. Sokhan). (Kyiv: Naukova Dumka, 1993).
[*Історія Академії наук України. 1918–1923. Документи і матеріали* (відп. ред. П.С. Сохань). К.: Наук. думка, 1993.]

3. *Atlas of the Ukrainian Language*. Vol. 1–3 (Kyiv: Naukova Dumka, 1984–2001).
[Атлас української мови; у 3 т. К., 1984–2001.]
4. *The Introduction to the Comparative-Historical Study of the Slavic Languages* (ed. O.S. Melnychuk). (Kyiv: Naukova Dumka, 1966).
[Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов (за ред. О.С. Мельничука). К.: Наук. думка, 1966.]
5. *Historical Typology of the Slavonic Languages (Phonetics, Word-Building, Lexis and Phraseology)* (ed. A.S. Melnychuk). (Kyiv: Naukova Dumka, 1986).
[Историческая типология славянских языков (фонетика, словообразование, лексика и фразеология) (отв. ред. А.С. Мельничук). К.: Наук. думка, 1986.]
6. *Historical Typology of the Slavonic Languages*. Part 2 (ed. O.B. Tkachenko). (Kyiv: Dovira, 2008).
[Історична типологія слов'янських мов. Ч. 2 (відп. ред. О.Б. Ткаченко). К.: Довіра, 2008.]
7. *Etymology Dictionary of the Ukrainian Language*. Vol. 1–6. (Kyiv: Naukova Dumka, 1982–2012).
[Етимологічний словник української мови, у 7 т. Т. 1–6. К.: Наук. думка, 1982–2012.]
8. *History of the Ukrainian Language*. Vol. 1–4. (Kyiv: Naukova Dumka, 1978–1983).
[Історія української мови, у 4 кн. К.: Наук. думка, 1978–1983.]
9. *Dialects of the Ukrainian Language* (Collected Texts) (ed. T.V. Nazarova). (Kyiv: Naukova Dumka, 1977).
[Товори української мови (збірник текстів) (ред. Т.В. Назарова). К.: Наук. думка, 1977.]
10. *Patois of the Chornobyl Zone* (ed. P.Yu. Hrytsenko). (Kyiv: Dovira, 1996).
[Говірки Чорнобильської зони (ред. П.Ю. Гриценко). К.: Довіра, 1996.]
11. *Ukrainian Dialectal Phonetical Corpus* (compiled by P.Yu. Hrytsenko, O.A. Malakhivska, M.V. Poistohova). (Kyiv, 2004).
[Український діалектний фонофонд (упор. П.Ю. Гриценко, О.А. Малахівська, М.В. Поістогова). К., 2004.]
12. Vukhovanets I.R., Horodenska K.H. *Theoretical Morphology of the Ukrainian Language* (Kyiv: Pulsary, 2004).
[Вихованець І.Р., Городенська К.Г. *Теоретична морфологія української мови*. К.: Пульсари, 2004.]
13. Vukhovanets I.R., Horodenska K.H., Sokolova S.O. et al. *The Grammar of the Modern Ukrainian Literary Language. Morphology*. (Kyiv: Publ. House Dmytro Buraho, 2017).
[Вихованець І.Р., Городенська К.Г., Соколова С.О. та ін. *Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія* (ред. К.Г. Городенська). К.: Вид. дім Дмитра Бураго, 2017.]
14. Hrytsenko P.Yu. A Word Beyond the Dictionary: the Vocabulary Register as a Problem of the Modern Explanatory Lexicography. In: *Ukrainian Lexicography at the Common-Slavic Context: Theory, Practice, Typology*. (Kyiv, 2011).
[Гриценко П.Ю. Слово поза словником: реєстр словника як проблема сучасної тлумачної лексикографії. У кн.: *Українська лексикографія в загальнослов'янському контексті: теорія, практика, типологія*. К., 2011.]
15. Karpilovska Ye.A., Kysliuk L.P., Klymenko N.F., Krytska V.I., Puzdyrieva T.K., Romaniuk Yu.V. *Active Resources of the Modern Ukrainian Nomination: Thesaurus of the New Vocabulary* (ed. Ye.A. Karpilovska). (Kyiv: KMM, 2013).
[Карпіловська Є.А., Кислюк Л.П., Клименко Н.Ф., Крицька В.І., Пуздирева Т.К., Романюк Ю.В. Активні ресурси сучасної української номінації: ідеографічний словник нової лексики (відп. ред. Є.А. Карпіловська). К.: KMM, 2013.]
16. Karpilovska Ye.A., Kysliuk L.P., Klymenko N.F., Krytska V.I., Puzdyrieva T.K., Romaniuk Yu.V. *The Influence of the Social Changes on the Development of the Ukrainian Language* (ed. Ye.A. Karpilovska). (Kyiv: Publ. House Dmytro Buraho, 2017).
[Карпіловська Є.А., Кислюк Л.П., Клименко Н.Ф., Крицька В.І., Пуздирева Т.К., Романюк Ю.В. *Вплив суспільних змін на розвиток української мови* (відп. ред. Є.А. Карпіловська). К.: Вид. дім Дмитра Бураго, 2017.]
17. Kysliuk L.P. *A Modern Ukrainian Word-Formation Nomination: Resources and Development Trends*. (Kyiv: Publ. House Dmytro Buraho, 2017).
[Кислюк Л.П. *Сучасна українська словотвірна номінація: ресурси та тенденції розвитку*. К.: Вид. дім Дмитра Бураго, 2017.]
18. Krytska V.I., Nedozyum T.I., Orlova L.V. et al. *Grammatical Dictionary of the Ukrainian Literary Language. Word-Change* (ed. N.F. Klymenko). (Kyiv: Publ. House Dmytro Buraho, 2011).
[Крицька В.І., Недозим Т.І., Орлова Л.В. та ін. *Граматичний словник української літературної мови. Словозміна: близько 140 000 слів* (відп. ред. Н.Ф. Клименко). К.: Вид. дім Дмитра Бураго, 2011.]
19. The Electronic Grammatical Dictionary of the Ukrainian Language (word change). <http://www.mova.info/Page.aspx?l1=222>
[Електронний граматичний словник української мови (словозміна) <http://www.mova.info/Page.aspx?l1=222>]

P.Yu. Hrytsenko

Institute of Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv)

STRATEGIES OF MODERN LINGUISTIC RESEARCH AND TARGETS OF UKRAINIAN LANGUAGE STUDIES PERFORMED IN THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE

According to the materials of scientific report at the meeting of the Presidium of NAS of Ukraine, April 18, 2018

Studies in the field of the Ukrainian language is of special significance now due to the change of language existence model in Ukraine, the status of Ukrainian as a state language, and the widening of the spheres of its use in social communication. Summarizing the large experience with tackling the problems of scientific support for linguistic components of state building against the background of changing ideologies prevailing at one time or another, and the dynamics of trends in cultural and civic life, the author proposes a set of strategic guidelines for substantial renewal of Ukrainian language studies, both theoretical and applied ones.

He argues for the feasibility of creating a renewed and widened base of empirical linguistic data taking the form of written and oral text corpuses and lexical databases reflecting cardinal changes in Ukrainian language text totality, changes caused by a large amount of previously prohibited works of literature now returning to Ukrainian culture and information space, the dissemination of texts previously existing in a single copy among their author's papers, as well as profound modern transformation of the stylistic means and devices of artistic, publicist and, partly, scientific discourse, markedly on the rise from the late 1980s onwards.

Also, Ukrainian language studies acquire new significance due to the importance of this language as an element of the Slavic and European language continuum, external influences it undergoes, and changes in active language contacts.

The change of the role of Ukrainian in the life of the state and the evolution of both its oral and written discourse require from linguistic institutions of the National Academy of Sciences of Ukraine the systematical and comprehensive monitoring of structural and functional transformations in this language, also calling for special attention to the problems of interrelations between language and human and linguistic means of influencing individual and collective psyche, and also for the in-depth study of language planning and models of language usage as connected with state security, issues of language ecology, stability and preservation etc.